

كلمات مفتاحية : الادب العبري الحديث ، يوسف
حاييم برينر ، الواقعية.

השפעתו של יוסף חיים ברנר על עיצוב זהותה
של הספרות העברית המודרנית (מאמר
סקירה)

أثر يوسف حاييم برينر في تشكّل هوية الأدب
العبري الحديث (مقال مراجعة)
ا.م علي محمد رشيد
جامعة بغداد / كلية اللغات
قسم اللغة العبرية

ali2016@colang.uobaghdad.edu.iq

תקציר

ملخص البحث :

סקירה זו שואפת להעריך את תפקידו האינטלקטואלי והספרותי של יוסף חיים ברנר בעיצוב את זהותה של הספרות העברית החדשה ומשרטטת את תפקידו מסוף שנות ה-90 של המאה ה-19 ועד לתקופה שבין המלחמות, כאשר מאמרו, סיפוריו וזיכרונותיו תרמו לפיתוח העברית ככלי יצירתי ופוליטי בישראל. מסגרת הזמן מתמקדת בשנותיו המעצבות של ברנר כסופר במזרח אירופה ובעשורים הפוריים שלו בישראל העות'מאנית והמנדטורית (1895-1921). סקירה זו מנתחת את הטכניקות הספרותיות של ברנר, היסודות הפילוסופיים והשפעתו המתמשכת על הזהות הספרותית העברית, ובהתנגשות בין דת למודרניות שיצירותיו עסקו בה, שכן ברנר הדגיש ביצירותיו את חשיבות הזיכרון הקולקטיבי והסיפורת ההיסטורית כמנגנונים לבניית זהות, וכן התייחסות לסוגיות של גלות, חזרה, מקום וזמן. הוא דגל בקריאות ביקורתיות של המורשת היהודית עם הכנסת גישות מודרניסטיות, וטען שזהות ספרותית יכולה להיות אוניברסלית במסגרת מקומית, דבר שתרם להרחבת אופקי הנושאים והסגנונות בספרות העברית המודרנית. הסקירה חושפת את ברנר כדמות מרכזית ששילבה מעורבות חברתית ריאליסטית עם ניסויים פורמליים מודרניסטיים, וביססה מסגרות אסתטיות ואידיאולוגיות הממשיכות להגדיר את הספרות העברית. חקירתו הספקנית את המסורת היהודית והאידיאולוגיה הציונית, בשילוב עם חידושיו הלשוניים, יצרה פרדיגמה

תهدف هذه المراجعة الى تقييم الدور الفكري والأدبي ليوسف حاييم برينر في إعادة تشكيل مفهوم الهوية في الأدب العبري الحديث، وترسم خريطةً لدوره من أواخر تسعينيات القرن التاسع عشر وحتى فترة ما بين الحربين العالميتين، حين ساهمت مقالاته وقصصه ومذكراته في تطور اللغة العبرية بوصفها وسيلة إبداعية وسياسية في فلسطين/إسرائيل.. يُركز الإطار الزمني على فترة نشوء برينر الأديب في أوروبا الشرقية وقمة عطائه الأدبي في فلسطين العثمانية وحكم الانتداب البريطاني (حوالي ١٨٩٥-١٩٢١)، وتسلط هذه المراجعة الضوء على تقنيات السرد، والابتكار اللغوي، والخلافات الثقافية وحركة الحداثة في الأدب العبري، وصراع الدين والحداثة التي تطرقت اليه نتاجاته الأدبية، حيث شدد برينر في نتاجاته على أهمية الذاكرة الجماعية والتخييل التاريخي كآليات لبناء الهوية، فضلاً عن معالجة قضايا النفي والعودة والمكان والزمان ، ودافع عن قراءات نقدية للتراث اليهودي مع إدخال مقاربات حديثة، مؤكداً أن الهوية الأدبية يمكن أن تكون عالمية بداخل قالب محلي، ما أسهم في توسيع آفاق الموضوعات والأساليب في الأدب العبري الحديث. يكشف هذا الاستعراض عن برينر كشخصية محورية جمعت بين الانخراط الاجتماعي الواقعي والتجريب الشكلي الحداثي، واضعةً أطراً جمالية وأيديولوجية لا تزال تُشكّل ملامح الأدب العبري. وقد أسهم بحثه المتشكك في التراث اليهودي والأيديولوجية الصهيونية، إلى جانب ابتكاراته اللغوية، في خلق نموذج أدبي تبنته الأجيال اللاحقة أو حدثته، مما جعله شخصية محورية في النقاشات الدائرة حول الهوية الأدبية العبرية.

expanding the horizons of subjects and methods in modern Hebrew literature.

The review reveals Brenner as a central figure who combined realist social engagement with modernist formal experimentation, establishing aesthetic and ideological frameworks that continue to define Hebrew literature. His skeptical investigation of Jewish tradition and Zionist ideology, combined with his linguistic innovations, created a literary paradigm that subsequent generations have either embraced or challenged, making him central to ongoing debates about Hebrew literary identity.

Key words: modern Hebrew literature, Yosef Hayim Brenner, realism.

ספרותית שהדורות הבאים אימצו או ערערו עליה, מה שהפך אותו למרכזי בדיונים מתמשכים על זהות ספרותית עברית.

מילות מפתח: הספרות העברית החדשה, יוסף חיים ברנר, ריאליזם.

The effect of Yosef Hayim Brenner in the formation of the identity of modern Hebrew literature (review article)

Abstract

This review aims to evaluate the intellectual and literary role of Yosef Chaim Brenner in reshaping the concept of identity in modern Hebrew literature, and draws a map of his period from the late 1890s to the period between the two world wars, when his articles, stories and memoirs contributed to the development of the Hebrew language as a creative and political medium in Palestine/Israel. The Ottoman Empire and the British Mandate rule (circa 1895-1921), and this review sheds light on narrative techniques, linguistic innovation, cultural differences and the modernist movement in Hebrew literature, and the conflict between religion and modernity touched upon in his literary works. Critical readings of the Jewish heritage with the introduction of approaches Modernism, confirming that literary identity can be global within a local mold, which contributed to

מבוא:

לעתים קרובות תפקידים מרובים כדי לקדם את חזונו הספרותי ולהקים מוסדות תרבותיים חדשים.

מטרה:

להעריך את תפקידו האינטלקטואלי והספרותי של יוסף חיים ברנר בעיצוב מחדש של מושג הזהות בספרות העברית המודרנית.

שאלות הסקירה

סקירה זו מאורגנת סביב ארבע שאלות מרכזיות המכוונות את הבחירה והפרשנות של מחקרים:

- כיצד אפיינו חוקרים את האסטרטגיות האסתטיות של ברנר, ובמיוחד את הניסויים שלו עם קול, פיצול נרטיב ומרשם לשוני?
- באילו טכניקות נרטיביות השתמש יוסף חיים ברנר כדי להשפיע על הספרות העברית החדשה?
- באילו זרכים החקירה של ברנר את החילוניות השפיעה על הזהות היהודית ביצירותיו הספרותיות?
- איזה תפקיד מילאה ביקורתו של ברנר על הערכים החברתיים ביהדות והציונות בעיצוב זהותה של הספרות העברית החדשה? כיצד שיקפה מעורבותו של ברנר במעברים תרבותיים את המתחים בין מסורת למודרניות בספרות העברית?

גישה מתודולוגית

תחילתה של הספרות העברית החדשה כמפעל לאומי ותרבותי בסוף המאה התשע-עשרה ובתחילת המאה העשרים עוצבה על ידי קבוצת סופרים שכתבו בעברית. בין אלה, מקומו של יוסף חיים ברנר הוא משמעותי. יוסף חיים ברנר נחשב לאחת הדמויות המשפיעות ביותר בהתפתחות הספרות העברית המודרנית, אך מורשתו נותרה שנויה במחלוקת ורב-גונית. ברנר, שכתב בתקופה טרנספורמטיבית של תחייה תרבותית יהודית ותנועה ציונית ראשונה, יצר סיפורת, מאמרים וביקורת שעיצבו באופן מהותי את האופן שבו הספרות העברית תפסה את תפקידה החברתי, את אפשרויותיה האסתטיות ואת הקשר שלה לזהות לאומית. יצירתו צצה בצומת של מעברים תרבותיים מרובים: תחייה של העברית כשפה מדוברת, הגירת אינטלקטואלים יהודים לפלשטין, המפגש בין התרבות היהודית המסורתית למודרניזם האירופי, והתסיסה האידיאולוגית של הלאומיות של תחילת המאה העשרים בשונה מבני דורו כדוגמת חיים נחמן ביאליק, חשיבותו משתרעת הרבה מעבר ליצירתו כסופר, הוא היה מבקר, עורך, פובליציסט ומתרגם שעיצב באופן יסודי את הרפובליקה של הספרות העברית, הקריירה הרב-גונית של ברנר מדגימה את הדינמיות האינטלקטואלית של התנועה המודרניסטית העברית המוקדמת, שבה סופרים בודדים נטלו

סקירה זו עוסקת בארבעה כוונים מרכזיים של 1.1 מחויבויות ריאליסטיות:

השפעת ברנר:

- 1 - אסתטיקה ספרותית והשפעת הספרות הרוסית האסטרטגיות הפורמליות שלו, שיטות הנרטיב והבחירות האסתטיות שלו
- 2 - עמדתו האידיאולוגית בתוך הציונות ומולה ומחויבויותיו האינטלקטואליות ו השקפת עולמו
- 3 - תפקידו בהגדרת מהי ספרות עברית מודרנית ומה צריכה להיות.
- 4 - מורשתו ו השפעתו ארוכת הטווח על סופרים עבריים וישראלים מאוחרים יותר

ברנר ניסח תיאוריה מפורשת של ספרות כהתערבות חברתית, וטען כי פרוזה עברית חייבת להתעמת עם התנאים החומריים והפסיכולוגיים של החיים היהודיים . מאמריו על דרישותיה של ספרות לאומית הדגישו דיוק תיעודי, עיסוק בבעיות חברתיות עכשוויות ואחריות הסופר לחשוף תפקוד לקוי בתוך קהילות יהודיות. מחויבות זו באה לידי ביטוי בייצוגים מפורטים של עוני, סכסוך אידיאולוגי ומאבקים יומיומיים של מהגרים לישראל. (שביט, 1985) (Alter, 1988) (באר, 1992)

1.2 פרגמנטציה מודרניסטית

במקביל, ברנר השתמש באמצעים פורמליים מודרניסטיים מובהקים ששיבשו את הקוהרנטיות הנרטיבית הקונבנציונלית. תיאוריותיו כוללות:

- מבנים נרטיביים פרגמנטריים: סצנות המתנגדות לסדר כרונולוגי ולקשר סיבתי
- הצגה אליפטית: פערם, השמטות והיסוסים נרטיביים המשקפים תזווה נפשית
- מוקד פנימי: פנימיות פסיכולוגית עמוקה המעדיפה חוויה סובייקטיבית על פני פעולה חיצונית

-מודעות עצמית מטא-פיקציונית: תשומת לב מפורשת לפעולת הכתיבה ולמגבלות הייצוג

1.1 אסתטיקה ספרותית והשפעת הספרות הרוסית

תרומתו הבולטת ביותר של ברנר לצורה הספרותית העברית טמונה בסינתזה שלו של מעורבות חברתית ריאליסטית עם ניסויים פורמליים מודרניסטיים. פואטיקה היברידית זו עוררה תשומת לב ודיון אקדמי ניכר. בניגוד לסופרים ששמרו על נאמנות ברורה למחנה הריאליסטי או המודרניסטי, ברנר התעקש כי הספרות חייבת בו זמנית לאבחן תחלואים חברתיים ולהשתמש בטכניקות חדשניות פורמליות כדי לייצג את הפיצול של החוויה היהודית המודרנית (גוברין, 1991)

(הרשב, 2008) (הירשפלד, 2011) (הלקין, 1980) (מירון, 1987) טוענים כי ריאליזם לשוני זה - ייצוג העברית כשפה חיה ונאבכת ולא כאידיאל תרבותי מושלם - יצר תקדימים מכריעים לפרוזה העברית המודרנית.

1.4. השפעת הספרות הרוסית

אחד ההיבטים המובהקים ביותר ביצירתו הספרותית של ברנר הוא ההשפעה העמוקה של הספרות הרוסית, ובמיוחד יצירתו של פיודור דוסטויבסקי. הקשר בין רגישותו האמנותית של ברנר למסורות הנרטיב הרוסיות מייצג ממד מכריע בתרומתו למודרניזם העברי (צירקין-סדון, 2013) (קמחי, 1939) עיסוקו של ברנר בספרות רוסית לא היה רק חיקוי שטחי, אלא זיקה אמנותית עמוקה המושרשת בדאגות קיומיות משותפות בנוגע לסבל אנושי, גאולה ומשמעות זהות. כתיבתו הבדיונית וכתיבתו הפובליציסטית מפגינות זיקה ברורה לספרות רוסית, ובמיוחד לאמנות הנרטיב של דוסטויבסקי, שסיפקה לו מודלים אסתטיים לחקר הדילמות הקיומיות של העם היהודי (קורצוויל, 1972) (אור, 1966) (קשת, רשויות) (מסות הערכה על סופרי ישראל) , 1970) המסע האידיאולוגי של ברנר - חווית "התאוששות" שלו מרעיונות הסוציאליזם האוניברסליסטי במהלך שירותו בצבא הצארי - עיצב עמוקות את האסתטיקה הספרותית שלו וחבר אותו אינטלקטואלית לעיסוקיו של דוסטויבסקי עצמו באידיאולוגיות רדיקליות.

(ברייסוף, מגעים של דקאנדס: ביאליק, ברדיצ'בסקי, ברנר, 1997)

(ביילין, 2006) (ברייסוף, 1989) (בקון, 1972) טוענים כי שילוב זה לא היה סותר אלא חיוני לפרויקט של ברנר: פרגמנטציה הפכה לאמצעי הפורמלי לייצוג הקרע התרבותי שהיווה יהודים מודרניים, בעוד שפרטים ריאליסטיים ביססו ייצוג זה במציאות החומרית

1.3. ניסויים לשוניים

טיפולו של ברנר בשפה מייצג חידוש מכריע בספרות העברית. בכתיבה בתקופת תחיית העברית כשפה מדוברת, הוא הפך את המאבק הלשוני עצמו לנושא ספרותי מרכזי. בניגוד לסופרים שחגגו את התחדשות העברית כחזרה מנצחת, ברנר תיאר את המעבר מידיש לעברית כמתיש, כואב ולא שלם, ניסויי הלשוניים כללו:

שילוב יידיש: שימוש אסטרטגי במילים ודפוס תחביר ביידיש כדי לייצג דיבור אותנטי והיברידיות תרבותית.

עברית מדוברת: פיתוח סגנון פרוזה ששיקף עברית מדוברת ולא מודלים מקראיים קלאסיים.

מודעות עצמית לשונית: תמטיזציה מפורשת של בחירת שפה, הלימות והפער בין ביטוי לחוויה (אבנר הולצמן, 2008) (בקון, ברנר הצעיר חייו ויצירותיו של ברנר עד להופעת "המעורר" בלונדון, 1975)

(לחובר, 1966) יצירותיו של הסופר הרוסי, קריאות מנוגדות טוענות שמה שנראה כפסימיות ובמיוחד "רשימות מבית המתים" ו"רשימות מתפקד כחשיפה אתית: על ידי סירוב לגאולה חורף על רשמי קיץ", הציעו לברנר הן חומר קלה, ברנר מבקש לזעזע את הקהל מתוך שאננות תמטי והן אסטרטגיות אמנותיות להעברת משבר ולהתעקש על כנות רדיקלית לגבי כישלון רוחני וחיפוש אחר משמעות אותנטית. (סדן, קהילתי. תומכי הקריאה הנבואית מדגישים רגעים 1963). יתר על כן, הרומנים הקונספטואליים רטוריים במאמרי ובהתערבויות הציבוריות שלו המוקדמים של ברנר הושפעו מהתכסיסים שבהן הביקורת היא ישירה ותוכניתית, ומפרשים האמנותיים שבהם השתמש דוסטויבסקי כדי סיפורת קודרת כמשלים לפרוזה דידקטית. לבקר את הנאורות ב"רשימות מהמחרת", דבר הבדלים מתודולוגיים עומדים בבסיס המחלוקת: המצביע על כך שברנר לא רק אימץ טכניקות ראיות פורמליסטיות וקריאה צמודה נוטות לתמוך נרטיב רוסיות אלא ניהל דיאלוג אסתטי מורכב בטענת הפסימיות, בעוד שחומרים עם המודרניזם הרוסי (קשת, 1970). הניתוח קונטקסטואליים וארכיוניים, פולמוסים ציבוריים, ההשוואתי של כתביהם הפובליציסטיים של ברנר מכתבים והתערבויות תקופתיות, מעניקים משקל ודוסטויבסקי חושף קווי דמיון בולטים במיוחד לתזה של מבקר נבואי. הוויכוח נותר בלתי פתור בניסיונותיהם לשלב אלמנטים בדיוניים בטקסטים עיתונאיים, ומדגים את הבנתו המתוחכמת של סירוב נרטיבי בוטה והן מעורבות מוסרית ברנר את ההיברידיזם הז'אנרית כאסטרטגיה מפורשת; לכן, הפתרון תלוי באופן שבו ספרותית (שגיא, 2007) (קושניר, 1974). המבקרים מתעדפים ז'אנר, מרשם והקשר בין (Patterson, 1973) (שוורץ, 2005) (שקד, קול פרטי להתערבות ציבורית. (ברינקר, 1990) (1998) (Gluzman, 2019) חוקרים בשאלה (ערפלי, 2009) (רינה לפידוס, 1993) האם ברנר הוא בעיקרו פסימיסט השוכן בייאוש או מבקר נבואי השואף לעורר אחריות מוסרית.

2. עמדתו האידיאולוגית בתוך הציונות ומולה

2.1. ביקורת ספקנית על המסורת היהודית

חקירתו הספקנית את המסורת היהודית ואת האידיאולוגיה הציונית, בשילוב עם אמונתו בתפקידה האתי של הספרות, קבעה מודל של מעורבות ביקורתית שנותר בעל השפעה. הציונות האמביוולנטית שלו והאינדיבידואליזם האתי שלו

יצרו מרחב לספרות העברית לשמור על כנות כמעורב פוליטי ולא ניהיליסטי למרות - או בגלל אינטלקטואלית תוך השתתפות בפרויקטים - ספקנותו, ברנר שמר על אמונה עזה ביכולתה תרבותיים לאומיים. ברנר הדגיש את יכולתה של של הספרות לחולל שינוי חברתי. מאמרי הספרות העברית המודרנית לעסוק באופן מנסחים תיאוריה של פרוזה כהתערבות מוסרית: ביקורתי במורשת היהודית תוך שילוב אלמנטים על ידי חשיפת תפקוד לקוי, ביטוי סבל נסתר של מודרניות עולמית. הוא טען שזהות ספרותית ודגם של בחינה עצמית ביקורתית, הספרות יכולה יכולה להיות אוניברסלית במסגרת מקומית, ובכך לעודד רפורמה עצמית קהילתית (Abramson, לגשר על הפער בין העבר הקלאסי להווה (2003) (גוברין, קריאת הדורות - ספרות עברית המודרנית. תפיסת עולמו של ברנר עוצבה באופן מהותי על ידי ספקנות כלפי נרטיבים דתיים ולאומיים מקובלים. (Hasak-Lowy, 2003) בניגוד לרבים מבני דורו שביקשו לסנתז את המסורת היהודית עם הלאומיות המודרנית, ברנר העביר את שניהם לביקורת בלתי פוסקת. יצירותיו הטילו ספק ב:

עמדה זו הבדילה את ברנר הן מפורמליסטים אסתטיים והן מתועמלנים פוליטיים. הוא דחה: -אמנות לשם אמנות: התפיסה שספרות צריכה לשאוף ליופי ללא תלות במעורבות חברתית -דידקטיות פשוטה: מסרים פוליטיים ישירים שהכפיפו את המורכבות הספרותית לאידיאולוגיה במקום זאת, הוא טען למען ספרות המשלבת תחכום פורמלי עם מטרה חברתית, תוך שימוש באמצעים אסתטיים להשגת מטרת אתיות (שניידר, 1987) (שניידר, הקיום והזיכרון ביצירת אהרן אפלפלד, יוסף חיים ברנר ובכתבים אחרים, 2010)

סמכות דתית: יכולתה של היהדות המסורתית לספק הדרכה מוסרית בתנאים מודרניים מיתולוגיה לאומנית: נרטיבים ציוניים פשוטים שהבטיחו גאולה באמצעות שיבה לארץ יכולת קולקטיבית יכולתן של קהילות יהודיות להתגבר על פילוגים פנימיים ולחצים חיצוניים (hebrew, 2019)

2.2. ציונות אמביוולנטית

ספקנות זו עוררה ויכוח אקדמי משמעותי. ברתא מאפיין את עמדתו של ברנר כ"מוסריזם חילוני" שדחה מסגרות מסורתיות תוך שמירה על רצינות אתית. אחרים מדגישים את אוצר המילים המהפכני שלו ואת האבחון של ריקבון חברתי שנותיו של ברנר בגומל הוכיחו את עצמן כמעצבות להתפתחותו כסופר ולהבנתו את הקשר בין ספרות לחוויה עירונית. גומל שימשה כמרכז חשוב של יצירה ספרותית במהלך הופעתה של

המודרניזם העברי בתחילת המאה העשרים, הרומן אפשר לו לחקור את הממדים כאשר ברנר הצטרף לסופרים בולטים כמו גרשון הפסיכולוגיים והחברתיים המורכבים של החיים שופמן ואורי ניסן גנסין בטיפוח דיאלוגים אישיים היהודיים העירוניים, ולבסס דפוסים שישפיעו על וספרותיים בתוך העיר ועם העיר (סדן, מדרש הספרות העברית המאוחרת יותר. שנותיו בגומל, פסיכואנליטי - פרקים בפסיכולוגיה של י"ח במקום לייצג אפיזודה שולי בקריירה שלו, היוו ברנר, 1996). (גוברין, מאורע ברנר'. המאבק תקופה מכרעת של ניסויים ספרותיים והיווצרות על חופש הביטוי, 1985). הדינמיקה המרחבית אידיאולוגית שעיצבו ישירות את תרומותיו של גומל יצרה תנאים ייחודיים שהציתו את המאוחרות יותר למודרניזם העברי. יחסו של הפיכתה של העיר למה שניתן לכנות מעבדה של ברנר לציונות מדגים את מורכבותו האידיאולוגית מודרניזם עברי (גלזמן, 2018) (חבר, 2007). הרחבה יותר. הוא עלה לארץ ישראל בשנת על ידי בחינת יצירתו של ברנר לצד זו של בני דורו דרך עדשת הקרטוגרפיה הספרותית אך כתביו אתגרו באופן עקבי את האופטימיות והתפנית המרחבית בתאוריה הספרותית, חוקרים הציונית וחשפו סתירות בפרויקט הלאומי. חשפו כיצד סופרים עבריים קנוניים אלה יצרו (אבי-רם צורף, 2018) (ביילין, ברנר בלונדון, טקסטים ספרותיים שלכדו את החוויה העירונית 1996) (שקד, ללא מוצא, 1987) של המטרופולין היהודי המזרח-אירופי הזה (יוסף, 2008) (ברדיצ'בסקי, 2023) (צמח, 1984) (שה-לבן, ברנר, האיש ויצירתו, הנחיות, 1976) באופן משמעותי, יצירותיו של ברנר שנכתבו בגומל מתעלים מרעיונות מופשטים של קיום עקור ומבססים את עצמם בצורות מסוימות של שייכות מקומית ובמרקם העירוני של העיר (גורדינסקי וצירקין-סדן, 2023). הטקסטים שיצרו שופמן, ברנר וגנסין מדגימים את התפתחות הייצוג העירוני העברי, כאשר כל סופר משתמש בז'אנרים ספרותיים שונים - המיניאטורה העירונית, הרומן והנובלה - כדי ליצור ייצוגים ייחודיים של המרחב העירוני של גומל (פרי, 2017). השימוש של ברנר בצורת

היבטים מרכזיים של הציונות האמביוולנטית שלו כוללים:

-פוליטיקה לשונית: תמיכה בתחיית העברית יחד עם ספקנות לגבי פריסתה האידיאולוגית

-ביקורת התנחלויות: ייצוג בלתי מתפשר של עוני, סכסוך ואכזבה בקהילות היהודיות הפלסטיניות המוקדמות

הטרודוקסיה אידיאולוגית: התנגדות לאורתודוקסיות מפלגתיות והתעקשות על שיפוט ביקורתי אינדיבידואלי (בר-יוסף, 1991)

(Tucker, 1989) (ברינקר, על השימוש האירוני במיתוס של איוב ועל רמיזות אחרות

ב'שכול וכשלוך'., 1983) (RINOTT, 1978) עצמם כנגדן (מירון, בודדים במועדם: לדיוקנה (Gorni, 1982) דנים האם אמביוולנטיות זו של הרפובליקה הספרותית העברית בתחילת מייצגת תבוסתנות פוליטית או ריאליזם אתי עמיד המאה העשרים, 1985) (גלזמן, הגוף הציוני: יותר. פרשנויות אחרונות מדגישות את ניסיונו לאומיות, מגדר ומיניות בספרות העברית של ברנר לפתח ציונות לא מיתולוגית המבוססת החדשה, 2007) (Govrin, 2007). מעמד על הערכה כנה של תנאים בפועל ולא על השלכה יסודי זה פועל על פני מספר רב של ממדים: אוטופית

****סטנדרטים אסתטיים**:** השילוב של ברנר בין מעורבות חברתית ריאליסטית לניסויים פורמליים יצר תבנית למה שספרות עברית רצינית צריכה לנסות. התעקשותו שהפרוזה חייבת להיות גם אחראית חברתית וגם מתוחכמת מבחינה אסתטית הפכה לציפייה מגדירה. (Fleck, 1984) (Stahl, 2015) (גוברין, צריבה - שירת התמיד לברנר, 1996) (שמיר, 2002)

****עדיפויות נושאות**:** התמקדותו בתפקוד חברתי לקוי, פנימיות פסיכולוגית ומשבר תרבותי קבעה נושאים אלה כנושאים מרכזיים בספרות העברית. סופרים מאוחרים יותר ירשו נוף ספרותי שבו נושאים אלה נשאו משמעות מיוחדת. (Naveh, 1991) (Olmert, 2003)

****השפעה מוסדית**:** יצירתו של ברנר, עבודתו העריכה והתערבויותו הביקורתיות עיצבו דיונים ספרותיים וסייעו בהגדרת מה נחשב לספרות עברית לגיטימית. עמדותיו בנוגע לז'אנר, לשפה ולדרישות הספרות הלאומית השפיעו על פיתוח תוכנית הלימודים ועל היווצרות הקאנון (Hess, 1995)

3. תפקידו בהגדרת מהי ספרות עברית מודרנית ומה צריכה להיות; עיצוב הזהות הספרותית העברית החדשה

ברנר תופס תפקיד מרכזי בספרות העברית של תחילת המאה העשרים: סופר שחיבר מחדש את הקול הנרטיבי ואת השפה הספרותית ברגע היסטורי שבו העברית עברה מארכיון דתי-לשוני לכלי מודרני לעצמיות חילונית ולדיון ציבורי. בחירותיו הלשוניות, דחיסת התחביר, הטיית השפה המדוברת והמרשם הרטורי המשלב מיידיות וידוי עם פולמוס מסאי, מאתגרים מודלים מסורתיים של סגנון עברי וצופים ניסויים מאוחרים יותר בפנימיות ובפיצול. מעבר לאסתטיקה. (שי גינזבורג, 2007)

3.1. מעמד יסודי בהיסטוריה הספרותית

ברנר מזוהה באופן עקבי כבסיס לתפיסת העצמי של הספרות העברית החדשה. היסטוריונים ספרותיים מסמנים את עבודתו ככזו שקבעה נורמות אסתטיות מרכזיות ומסגרות אידיאולוגיות שסופרים מאוחרים יותר אימצו או הגדירו את

בבסיס הספקנות של ברנר עמדה מחויבות תרבותית (Schvartzman, n.d.) הקשר תרבותי לאחריות אתית אישית ולבחינה עצמית אותנטית. עבודתו של ברנר עלתה בתקופת ההשכלה, גיבוריו מגלמים בדרך כלל משבר ולא תקופה שסימנה מעבר לחילוניות בספרות טרנספורמציה הרואית, דבר המשקף את אמונתו היהודית, המאתגר נרטיבים דתיים שחיים מוסריים אמיתיים דורשים התמודדות עם מסורתיים (Stahl, 2015) מעורבותו במושג קושי ולא התגברות עליו. מבקרים טוענים כי התיאומורפיזם ממחישה הבנה ניואנסית של עמדה זו ביססה אתיקה ספרותית עברית ייחודית האלוהי, המגשרת בין נקודות מבט חילוניות שהעריכה כנות על פני אופטימיות ומורכבות על ודתיות בספרות העברית המודרנית (Stahl, 2015) להעומת זאת, בעוד שתרומו של ברנר פני בהירות אידיאולוגית (Baram-Eshel, 1999) (Lipman, 1992) (ברינקר, קרעים) היא מרכזית, יש חוקרים שטוענים כי בית הספר ו'דבר שלם' ב'מכאן ומכאן': לשאלת הפראגמטריות בסיפורי ברנר, (1987)

חדשנות ספרותית סגנון הנרטיב של ברנר משלב ריאליזם ומודרניזם, ומאפשר חקירה ייחודית של החיים היהודיים בפלסטין. עבודותיו, כגון "מכאן ושם", מדגימות את הדואליות הזו, ומציגות מחויבות לטיפול בסוגיות חברתיות באמצעות ספרות (Hasak-Lowy, 2003) הוא מוכר כדמות יסוד בספרות העברית בתחילת המאה העשרים, שהשפיע על סופרים הבאים והקים קנון ספרותי חדש (Hasak-Lowy, 2003) תרומות אידיאולוגיות כתביו של ברנר מבקרים לעתים קרובות ערכים חברתיים בתוך היהדות והציונות, ומשקפים תפיסה ספקנית לגבי הפוטנציאל האנושי והתנועה החילונית-ציונית (Bartana, 2004) חקירתו במעבר מיידיש לעברית מדגישה את היסודות האידיאולוגיים של הפרויקט הציוני, תוך שימת דגש על חשיבות השפה בזהות

3.2. המאבק בין המסורת היהודית לבין המודרניות

ביצירתו של ברנר

עיסוק מרכזי בדמיונו הספרותי של ברנר עסק במתח בין החיים היהודיים המסורתיים לבין החוויה המודרנית. עיסוקו בנושא זה ניכר בצורה החיה ביותר בטיפולו במרחבי למידה והתפתחות רוחנית, ובמיוחד באופן שבו דמיון מחדש את הפונקציה הסימבולית של ה"חדר" - חדר הלימוד היהודי המסורתי (שביט ז', 1982). טרנספורמציה של ברנר במרחב זה בתוך הספרות העברית המודרנית משקפת שינוי עמוק בזהות היהודית, תוך התמקדות במתחים בין

מסורת למודרניות שאפיינו את התקופה. נושאי יצירתו הספרותית של ברנר

(Bassan, 2014). במקום לתאר את ה"חדר" כאחר של העברה דתית בלבד, ברנר, יחד עם בני דורו, כולל מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, דבורה ברון, חיים נחמן ביאליק ושמואל יוסף עגנון, הפכו את המרחב הסימבולי הזה לסמל רב עוצמה של יצירות אישיות וביטוי עצמי (Caspi, 2008)

יצירתו של יוסף חיים ברנר משתרעת על פני אופני פרוזה שלובים, אשר יחד ממפים פרויקט אסתטי מרוכז: סיפורת קצרה קומפקטית, מערכונים קצרים, מאמרים פולמוסיים וכתביה יומנית מתמשכת. סיפוריו הקצרים והמערכונים שלו, המתפרסמים לעתים קרובות בכתבי עת, מתפקדים כיצירות מעבדה שבהן קול וצורה נבחנים מול פרטים חברתיים ולחץ פסיכולוגי. מאמרים מספקים את הפולמוס הציבורי ואת המניפסטים האסתטיים שלו, תוך שילוב שיפוט ביקורתי עם דחיפות רטורית. יומנים וקטעים אוטוביוגרפיים מציעים ארכיון מקביל של תנועות פנימיות והרהורים אמנותיים; הם מאירים תהליכים מאחורי היצירה המתפרסמת ומספקים מרשם רגשי גולמי יותר. יחד, ז'אנרים אלה מאפשרים לברנר להפיץ רעיונות על פני וידוי פרטי, ניסוי ספרותי והתערבות ציבורית, ויוצרים קורפוס שבו חדשנות פורמלית וביקורת חברתית מחזקות זו את זו. חמש תמות חוזרות בעוצמה מיוחדת לאורך הקורפוס. (צמח, מבית ומחוץ: מסות, 1988)

ניכור:

אנשים מופיעים שוב ושוב כמנותקים ממסגרות קהילתיות ומעצמי יציב. ברנר מביים ניכור גם כמצב חברתי וגם כמבנה נפשי: דמויות חשות מנותקות מהנרטיבים המשפחתיים, מקום העבודה

יש להבין את הטרגספורמציה הספרותית הזו בתוך הזרמים הרחבים יותר של חילון ומודרניזם אירופאי ששטפו את התרבות העברית בסוף המאה התשע עשרה ותחילת המאה העשרים (HENIG, 2015). יצירתו של ברנר מדגימה כיצד סופרים מודרניסטיים עבריים התמודדו עם הכוחות הכפולים של המשכיות תרבותית ושינוי, מבלי לדחות את המסורת היהודית באופן פשוט וגם לא להנציח אותה ללא ביקורת. במקום זאת, סיפורתו ממחישה את המשברים הקיומיים שצצו כאשר מקורות משמעות מסורתיים - המיוצגים על ידי ה"חדר" ותפקידיו הדתיים - התנגשו עם התודעה המודרנית ושאיפות החילוניות. ה"חדר" בסיפורת של ברנר הופך לא רק למקום פיזי אלא למרחב מטאפורי שבו זהות אישית נוצרת באמצעות משא ומתן על מסורת תורשתית וסוכנות אישית. עיסוק תמטי זה מציב את ברנר במרכז האותיות העבריות של תחילת המאה העשרים, שם שאלות של הישרדות תרבותית וטרנספורמציה הנעימו חדשנות ספרותית. (פרוש, 1992) (עזר, 2001)

אמביוולנטיות מוסרית, החיפוש אחר אותנטיות) אינם רק אסתטיקה אלא תגובות לניתוק היסטורי: ייאוש אישי מקודד כישלון קהילתי. חומרי יומן וקטעי מסה ממלאים כאן תפקיד ראייתי מכריע, ומספקים גישה לרגש מחבר ולעבודה הרטורית של עיצוב עצמי. בעוד שפורמליסטים כמו (Caspi, 2008) (Govrin, 2007) (אבן, 1967) מדגישים טכניקה, קריאות פסיכולוגיות מדגישות מניע פנימי וסוליפיסזם אתי, ולעתים קרובות מסתמכות על אוצר מילים פסיכואנליטי כדי לקרוא תסמינים חוזרים, נסיגה, זעם, מלנכוליה, כגרעינים תמטיים המעצבים תוצאות נרטיביות. מחקרים אלה מדגישים ניסויים לשוניים ונרטיביים כעיקריים: דחיסת משפטים, רצף אליפטי ותזוזות מרשם מטופלים כתוכניות אסתטיות מכוונות המשנות את העברית (ראו טיפולים בקורפוס הפורמליסטי שסוכם לעיל).

זהות לאומית וחרדה תרבותית:

ברנר מנהל משא ומתן על התביעות המתהווה של התרבות הלאומית העברית תוך סירוב ליישור פשוט עם תוכניות אידיאולוגיות. טקסטיו חוקרים מתחים בין סבל פרטי לפרויקטים קולקטיביים, ולעתים קרובות מפקפקים ברטוריקה של התחדשות שמקודמת על ידי השיח הלאומי העכשווי. ציר ביקורתי נוסף בוחן את ברנר ביחס לשיח הציוני ולציפיות הלאומיות. חלק מהקריאות מציבות אותו כמבקר חוזר של יצירת מיתוסים לאומיים, סופר שהאוניברסליזם האתי שלו מתנגד לניצול הספרות לבניית אומה. מאמריו הפולמוסיים וייצוגיו הספקניים של רטוריקה קולקטיבית נקראים כסירוב לזמניות לאומנית רומנטית. לעומת זאת, חוקרים אחרים ממקמים צורות של דאגה לאומית בתוך אוצר המילים האתי שלו: את התעקשותו על אחריות קהילתית ואת חקירותיו המיוסרות על כישלון קולקטיבי ניתן לקרוא כתפיסה קפדנית, אם כי קודרת, של התחדשות לאומית, כזו הדורשת כנות ולא מיתוס. ויכוח זה תלוי לעתים קרובות בלוקוסים טקסטואליים: פרוזה פולמוסית ומאמרים ציבוריים מתפקדים באופן שונה ממערכונים פרטיים; תשומת לב מדוקדקת לז'אנר מניבה מסקנות שונות לגבי האופק הפוליטי של ברנר. המתח בין הומניזם אוניברסליסטי לפרויקט

אמביוולנטיות מוסרית, החיפוש אחר אותנטיות) אינם רק אסתטיקה אלא תגובות לניתוק היסטורי: ייאוש אישי מקודד כישלון קהילתי. חומרי יומן וקטעי מסה ממלאים כאן תפקיד ראייתי מכריע, ומספקים גישה לרגש מחבר ולעבודה הרטורית של עיצוב עצמי. בעוד שפורמליסטים כמו (Caspi, 2008) (Govrin, 2007) (אבן, 1967) מדגישים טכניקה, קריאות פסיכולוגיות מדגישות מניע פנימי וסוליפיסזם אתי, ולעתים קרובות מסתמכות על אוצר מילים פסיכואנליטי כדי לקרוא תסמינים חוזרים, נסיגה, זעם, מלנכוליה, כגרעינים תמטיים המעצבים תוצאות נרטיביות. מחקרים אלה מדגישים ניסויים לשוניים ונרטיביים כעיקריים: דחיסת משפטים, רצף אליפטי ותזוזות מרשם מטופלים כתוכניות אסתטיות מכוונות המשנות את העברית (ראו טיפולים בקורפוס הפורמליסטי שסוכם לעיל).

קריאות פסיכולוגיות מקבלות את העובדות הסגנוניות הללו אך קוראות אותן כסימפטומטיות של משבר פנימי, קרע סגנוני הופך לאינדקס לטראומה, בושה, אובססיה חוזרת ונשנית. לעומת זאת, תיאורים מטריאליסטיים טוענים כי המאפיינים הפורמליים נובעים מתנאים קונקרטיים: מחסור, תזוזה נודדת ומשטרי עבודה מתקופת הקולוניאליזם מייצרים את הקצב וההשמטות של הפרוזה שלו. עמדות אלו מתנגשות כאשר מענים האם צורתו של ברנר היא מטרה אסתטית או סימפטום חברתי. הוויכוח הפסימי/נבואי מגביר את הקונפליקט: קוראים צמודים המעדיפים סגירה טקסטואלית נוטים לקרוא טכניקה קודרת כאוריינטציה אסתטית;

לאומי נותר אפוא נקודת משען פרשנית, כאשר הציונות התרבותית של אחד העם ועולמותיו מבקרים שוקלים ראיות במאמרים, סיפורים החברתיים ביידיש של פרץ, ברנר מוצג לעתים וקטעי יומן כנגד ההימור הרטורי של התחייה קרובות כרדיקלי יותר בצורתו ובלתי מתפשר העברית. התערבויותיו של ברנר בדיונים על יותר באבחון מוסרי. עבודה השוואתית גם ז'אנר, שפה ודרישות הספרות הלאומית סייעו מתחקה אחר זיקות אסתטיות עם מודרניסטים להגדיר מהי ספרות עברית חדשה ומה צריכה אירופאים: פרגמנטציה פנימית, עמימות מוסרית להיות. עמדותיו בשאלות אלו עיצבו את השיח וניסיון לשוני מקשרים את ברנר לזרמים הביקורתי ואת היווצרות הקנון שלאחר מכן. הוא במודרניזם הרוסי והמערבי. ניגודים אלה מאירים ראה בשפה לא רק כלי אלא פרויקט תרבותי כיצד ברנר יורש ומייעד מחדש מסורות: הוא הפותח דלתות לחופש אינטלקטואלי ולביטוי של מתאים תיאור חברתי ריאליסטי לניב עברי תוך זהות רב-ממדית. דבר זה הוביל לחיזוק התחדשות שילוב פרגמנטציה סובייקטיבית האופיינית השפה ולהרחבתה בשיח הספרותי המודרני. ברנר לפרקטיקה מודרניסטית רחבה יותר. מסגרות עסק באופן מרכזי באופן שבו זהות יהודית נבנית השוואתיות מחדדות, אם כן, שאלות על השפעה, במסגרת המודרניות והאוניברסליות, תוך כדי חיקוי ומקוריות, ומובילות לבחינה של פרקטיקות הערכה מחודשת של תפקיד הדת, הטקס והשפה תרגום, קשר ספרותי דו-לשוני ופתרונות בעיצוב הספרות העברית העכשווית. הוא ביקש נרטיבים משותפים לדילמות המודרניות. יצירתו לנתק את הזהות הספרותית מהמגבלה הדתית של ברנר, מייצגים התערבות משמעותית הארכאית ולחבר אותה לאקלים תרבותי רחב בוויכוחים על שפה, חינוך וכדאיותן העתידית של יותר הכולל את העברית ככלי לדיאלוג עם קהילות יהודיות בתחילת המאה העשרים. רומן העולם המודרני. (גוברין, צריבה - שירת התמיד בית ספר זה, למשל הרומן " מהתחלה" שפורסם לברנר, 1996) (גלזמן, הגוף הציוני: לאומיות, בשנת 1919, עוסק בשאלות יסוד בנוגע לחינוך מגדר ומיניות בספרות העברית החדשה, 2007) (Abramson, 2003) (בן-נחום, 1971) ובעולם היהודי הרחב יותר (שניידר, הקיום והזיכרון ביצירת אהרן אפלפלד, יוסף חיים ברנר ובכתבים אחרים, 2010). דאגתו של ברנר (ברייסוף, מגעים של דקאנדס: ביאליק, לחינוך לשוני התרחבה מעבר לתחומי עניין ברדיצ'בסקי, ברנר, 1997) (לחובר, 1966) פדגוגיים גרידא וכללה את השאלה הקיומית האם (קשת, רשויות (מסות הערכה על סופרי ישראל) הקיום היהודי החד-לשוני נותר בר-קיימא בעידן (1970) מחקרים אלה מציבים את ברנר לצד בני המודרני. הרומן שלו, כאשר נקרא לצד הרומן דורו, אחד העם, מ. י. פרץ ואחרים, ובתוך היידי "היברו" של יוסוף אופטושו - שניהם תצורות מודרניסטיות טרנס-לאומיות. אל מול נכתבו בהפרש של שנה - חושף דאגות טרנס-

לאומיות משותפות לסופרים עבריים ויידיש בשנת 1919 (Baram-Eshel, 1999) גם (Bassan, 2014). (ואחרים, 2008) וגם "מהתחלה" לגבי עתידן של קהילות יהודיות ברחבי העולם, ושני הרומנים משקפים אי נוחות משותפת לגבי כוחו וחסרונותיו של חינוך לשוני כאמצעי להבטחת הישרדות תרבותית (Gluzman, 2019). קריאה טרנס-לאומית זו מדגימה כי עולם הספרות היהודי של תחילת המאה העשרים היה מעורב עמוקות בשאלות דומות של הגירה, מוצא והמשקל התרבותי שנושאות בחירות שפה (Gorni, 1982). עיסוקו של ברנר בנושאים אלה ב"מהתחלה" מגלה כי דאגותיו התרחבו מעבר לאסתטיקה או לפסיכולוגיה אינדיבידואלית וכללו את גורלן הקולקטיבי של קהילות יהודיות המנווטות בלחצי המודרניות, ההגירה והלאומיות החילונית. חקירתו את ה"עדר" ברומן זה מתחברת לשאלות רחבות יותר לגבי אילו מוסדות ומרחבים - בין אם מיקומי לימוד פיזיים או קהילות לשוניות - יכולים לקיים זהות ותרבות יהודית בעולם המשתנה במהירות. (Patterson, 1973)

ההכרה בתרומותיו הרבות של ברנר מחייבת מעבר לקטגוריות צרות של יצירתו כסיפורת בעיקרה או ביקורת בעיקרה, ולהכיר במקום זאת כיצד אופני הפעילות הספרותית השונים הללו חיזקו והעשירו זה את זה. תפקידו ברפובליקה העברית של הספרות - שכללה כתיבה, עריכה, תרגום וכתיבה פובליציסטית - ביסס דפוסים של מעורבות אינטלקטואלית שהשפיעו על הדורות הבאים של סופרים והוגי דעות עבריים. ככל שהמודרניזם העברי התפתח במהלך המאה העשרים, העקרונות האסתטיים שברנר סייע לבסס, כולל שילוב של פסיכולוגיה קיומית, ניסויים בצורות נרטיביות ועיסוק רציני במסורות ספרותיות לא-עבריות תוך שמירה על מחויבות להתחדשות תרבותית עברית, המשיכו לעצב את מסלולה של הספרות העברית. תשומת הלב המחקרית המתמשכת ליצירתו של ברנר מעידה על חשיבותו המתמשכת כדמות מייסדת של הספרות העברית המודרנית וכדוגמה לעבודה

1 מורשתו ארוכת הטווח על סופרים עבריים וישראלים מאוחרים יותר

יש להבין את תרומתו של ברנר לספרות העברית החדשה כבסיס להתפתחות המודרניזם העברי כתנועה ספרותית ותרבותית. עבודתו כסופר, עורך, פובליציסט ומבקר סייעה בביסוס המסגרות האינטלקטואליות והערכים האסתטיים

האינטלקטואלית המסורה הנדרשת להקמת • הקשר בין מסורת למודרניות: הוא דגל תרבויות וקהילות ספרותיות חדשות בתקופות של בקריאות ביקורתיות של המורשת היהודית טרנספורמציה תרבותית רדיקלית. השפעתו על המשלבות גישות מודרניות, וטען שזהות סופרים עבריים מאוחרים יותר הייתה ישירה ספרותית יכולה להיות אוניברסלית במסגרת וריאקטיבית כאחד, כאשר הדורות הבאים אימצו מקומית, ובכך להרחיב את אופקי הנושאים גישות ברנריות או הגדירו את עצמם כמנוגדים והסגנונות.

• זיכרון ודמיון היסטורי: הוא הדגיש את חשיבות הזיכרון הקולקטיבי והדמיון ההיסטורי כמנגנונים לבניית זהות, תוך התייחסות לסוגיות של גלות, חזרה, מקום וזמן בנרטיבים של הספרות העברית המודרנית.

• גישה ביקורתית לטכניקות: גישה זו גרמה למבקרים וסופרים לחקור גישות נרטיביות המשלבות שאלות של זהות עם תיאורים ריאליסטיים וסמליים, וכתוצאה מכך נוצר גיוון טכני בספרות העברית העכשווית.

• נושאים מרכזיים:

• הגדרת השפה העברית מחדש: ברנר דמיון מחדש את העברית כישות חיה, לא רק כלי מסורתי, תוך התמקדות בחידושה כדי לבטא את החוויה האנושית העכשווית ואת פתיחותה להשפעות גלובליות מבלי לאבד את שורשיה המקומיים.

• תפקיד אקדמי: פעילותו במוסדות אקדמיים ובמכוני מחקר טיפחה דיאלוג בין לימודי יהדות למדעי הרוח, ויצרה גשרים בין ביקורת ספרותית למדעי החברה.

• מורשת ביקורתית: הוא הותיר אחריו מורשת המכנה את ביקורת הספרות העברית לקלוט התפתחויות עולמיות תוך שמירה על ייחודה.

1 מסקנות

סקירת ספרות זו מדגימה כי יוסף חיים ברנר תופס תפקיד יסודי בעיצוב הזהות הספרותית העברית המודרנית. השפעתו פועלת על פני מספר רב של ממדים:

• זהות רב-ממדית: הוא ראה בזהות היהודית לא כישות דתית קבועה, אלא כקומפוזיציה של שפה, היסטוריה, זיכרון ושייכות לאומית, המשלבת ממדים מודרניים ואנושיים רחבים יותר.

ההיסטורי, ובכך תורמת להבנת הזהות כסוגיה חיה ומתפתחת.

הציבות המגולמת במרכז תשומת הלב האסתטית; והפרוזה הציבורית שלו מאלצת את הקוראים להתעמת עם כישלונות קהילתיים במקום להציע טלאולוגיות מנחמות. הסקירה מדגישה גם מגבלות מתודולוגיות חוזרות ונשנות, בלבול ז'אנרי, תשומת לב לא אחידה לרישומים עבריים מקוריים בעבודה השוואתית ומיפוי ארכיוני לא אחיד, המגבילים את האופן שבו מחקרים קיימים יכולים להסביר באופן מלא את היחסים בין צורה, ביוגרפיה ותפוצה.

• היבטים חיוביים: קידום דיאלוג בין מודרניות למסורת, הרחבת אופקי השפה והזהות, והצעת מסגרת ביקורתית המאפשרת גיוון תרבותי.

• היבטים מאתגרים: חלק מהקריאות הביקורתיות עשויות להטיל ספק במגבלות ההעצמה בין מודרניות לזהות לאומית, או בפוטנציאל לתעל זהות לכיוונים פוליטיים וחברתיים שונים, מה שהוביל לתיקונים ועדכונים של עמדותיו בעבודות מאוחרות יותר.

סיכום

בהתבסס על הספרות שנסקרת, יש לקרוא את ברנר כחלוץ וכפרובוקטור גם יחד בספרות העברית המודרנית. הוא חלוץ במובן הטכני: חידושים נרטולוגיים ותחביריים שעקבו אחריהם מחקר פורמליסטי הותירו עקבות מוחשיים בפרוזה העברית המאוחרת יותר, במיוחד הפנייה לפנימיות, סגירה אליפטית וערכוב רישום. הוא גם פרובוקטור במובן האתי: מאמריו ויומניו מציבים אותו כמבקר מתמיד של נרטיבים לאומיים קלילים ושל שאננות חברתית, גם כאשר עמדה זו הפכה אותו לשנוי במחלוקת בקרב בני דורו ומסורבל עבור קנונים מוסדיים שהעריכו סיפורים אינטגרטיביים ובוני אומה. לפיכך, מעמדו הקנוני מורכב: קנוני עבור אלו הממפים את האסתטיקה של המודרניזם העברי ועבור סופרים שאימצו את המיקוד הפנימי שלו; שנוי במחלוקת עבור אלו שנותנים עדיפות לתפקידה האינסטרומנטלי של הספרות בפרויקטים קולקטיביים. הספרות תומכת בפסק דין מאוזן:

הסקירה קובעת כי יוסף חיים ברנר תופס מקום מכריע בעיצוב הפרוזה העברית המודרנית, בכך שהוא משלב ניסוי פורמלי קפדני עם חקירה אתית מתמשכת. מחקרים מדעיים מייחסים לו באופן עקבי את הרחבת יכולת הביטוי של העברית: משפטיו הדחוסים, הטיותיו הדיבוריות ומהלכיו הנרטיבים המקוטעים נרשמים כאסטרטגיות מכוונות שהופכות את החיים הפנימיים לקוליים בשפה הנעצבת מחדש עבור המודרניות החילונית. במקביל, עבודה הממקמת את טקסטיו בהקשרים חומריים ומוסדיים מראה כיצד עוני, הגירה עירונית וכלכלות תקופתיות מעצבות הן את הסובייקטיביות והן את הסגנון. קווים ביקורתיים, פורמליסטיים, פסיכולוגיים, סוציו-היסטוריים ולאומניים, מתכנסים לשלוש טענות מרכזיות: ברנר מעצב מחדש את הדיקציה

Language of Realism. Seattle: University of Washington Press.

Baram-Eshel, E. (1999). Narrator and Hero in Brenner's Novellas . *Dappim: Research in Literature* 12 , 271 - 291.

Bartana, O. (2004). The Brenner School and the Agnon School in Hebrew Literature of the Twentieth Century. *Shofar: An Interdisciplinary Journal of Jewish Studies**, 22(3, 1-23.

Bassan, E. (2014). Affirmative Weakening: Y.H. Brenner and the Weak Rethinking of the Politics of Hebrew Literature. *Rethinking History*, vol. 19, no. 1, May , 41-60 .

Caspi, Z. (2008). Structure and Language in a Multicultural Jewish Immigrant Society: Yosef Haim Brenner's Play Me'ever LeGvulin. *Assaph. Section C: Studies in the Theatre*, 22, 89-100.

Fleck, J. (1984). The Drama of Narration: Y. H. Brenner's In Winter. *AJS Review*, vol. 9, no. 1, 79-95.

Gluzman, M. (2019). "The Poetics of Secrecy: What Remains Unsaid in Y. H. Brenner's In Winter?" . *Prooftexts* 37, no. 3, 666-87.

Gorni, Y. (1982). . Yosef Haim Brenner's attitude toward socialism and the

ברנר הוא מרכזי בכל תיאור של הפרוזה העברית של תחילת המאה העשרים דווקא משום שהטכניקות והלחץ המוסרי שלו עיצבו מחדש את מה שיכלה הספרות העברית לעשות ולומר בתנאים של תחייה לשונית ותזוזה חברתית.

כיוונים למחקר עתידי

סקירה זו מזהה מספר תחומים שבהם מחקר נוסף יהיה בעל ערך:

1 - מחקר מפורט של האופן שבו סופרים מאוחרים ספציפיים עסקו ביצירתו של ברנר יספק תיאור עשיר יותר של השפעתו לאורך הדורות.

2 - חקירה נוספת של האופן שבו עבודתו של ברנר מדברת על דיונים עכשוויים במחקרים פוסט-קולוניאליים, פמיניסטיים ודיאספורה תדגים את חשיבותו המתמשכת.

3 - ניתוח חישובי של סגנון הפרוזה של ברנר והתפתחותו לאורך הקריירה שלו יכול לספק תובנות חדשות לגבי התפתחותו הפורמלית.

2 המקורות

Abramson, G. (2003). No Way Out: Brenner and the War. *AJS Review*, vol. 27, no. 1, Apr., 73-87.

Alter, R. (1988). *The Invention of Hebrew Prose: Modern, Fiction and the*

- Olmert, D. (2003). Geographical and Potential Space: A Reading of Two Early Stories by Y. H. Brenner. *Jerusalem Studies in Hebrew Literature*, 123 - 141.
- Patterson, D. (1973). Yosef Haim Brenner: Background. *Ariel: A Quarterly Review of Arts and Letters in Israel.*, 33-34.
- RINOTT, M. (1978). "Benjamin and Joseph Chaim Brenner : The Analysis of a Pedagogical Conflict That Took Place Sixty Years Ago . *Studies in Education no. 20*, 73 - 78.
- Soker-Schwager, H. . (2011). Brenner and the "Nerves" Genre: Between the Oedipal Narrative, the Jewish Joke, and the National Sublime. *Prooftexts: A Journal of Jewish Literary History*, 31(1-2), 60-94.
- Stahl, N. (2015). "Theomorphism and Modern Hebrew Literature's Search for the Divine: Brenner and Shlonsky as a Case Study. *Jewish Studies Quarterly*, vol. 22, no. 1, 62-85.
- Tucker, N. (1989). Between the Artistic Awareness of the Actual Writer and the Awareness of the Implied Author: Artistic Strategies on Brenner's Stories . *Proceedings of workers' movement. Studies in Zionism*, 3(2), 185-209.
- Govrin, N. (2007). The Price of Being Present: Yosef Haim Brenner as Cultural Hero . *Kesher*, no. 36 , 88-102.
- Hasak-Lowy, T. (2003). Between Realism and Modernism: Brenner's Poetics of Fragmentation. *Hebrew Studies*, vol. 44, no. 1,, . 41-64.
- hebrew. (2019). YH Brenner's Deferred Beginnings in the Novel Me-Hathala. *Comparative Literature Studies* 56(2), , 229-247.
- HENIG, R. (2015). Troubled Speech, Hebrew Subjects, and the Problem of Meaning-Making: Speaking Hebrew in Yosef Hayyim Brenner's Shkhol ve-kishalon (Breakdown and Bereavement. *History*, 19(1, 19 - 43.
- Hess, T. (1995). 'It's Kissing She Needs' — A Feminist Reading of Y.H. Brenner's 'Shchol V' Kishalon (Breakdown and Bereavement. *Jerusalem Studies in Hebrew Literature* , 197 - 221.
- Lipman, M. (1992). Joseph Hayim Brenner and His War Against Yellow Journalism . *Kesher /*, no. 11, 64-65.
- Naveh, H. (1991). Bereavement and Defeat' — The Other Option . *Dappim: Research in Literature* 8 , 237 - 252.

בריוסף, ח'. (1989). הרשימה כז'אנר של מעבר מריאליזם לסימבוליזם בספרות העברית, תל אביב: מכון כ"ץ.

בריוסף, ח'. (1997). מגעים של דקאדנס: ביאליק, ברדיצ'בסקי, ברנר. באר שבע: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

ברדיצ'בסקי, ד'. (2023). אל המים: יוסף חיים ברנר וימי המודרניזם העברי המוקדם. תל אביב: מאגנס.

תפיסתו של ברנר את מושג. ח. (1991). יוסף-בר הדקאדנס על רקע רעיון התחייה 1, עיונים בתקומת ישראל. הלאומית 496-522.

ברניקר, מ'. (1987). קרעים ו'דבר שלם' ב'מכאן ומכאן': לשאלת הפראגמנטריות בסיפורי ברנר. מחקרי ירושלים בספרות עברית י"א, 213 - 233.

ברניקר, מ'. (1990). עד הסימטה הטבריינית, סיפור ומחשבה ביצירת ברנר. תל אביב: עם עובד.

על השימוש האירוני במיתוס. מ. (1983). ברניקר שכול 'של איוב ועל רמיזות אחרות ב מחקרי ירושלים בספרות. 'וכשולן 112 - 126, עברית ד

גוברין, נ'. (1985). מאורע ברנר. המאבק על חופש הביטוי, ירושלים: ידי יצחק בן-צבי.

גוברין, נ'. (1991). ברנר : אובד עצות ומורה דרך. תל אביב: משרד הבטחון.

the World Congress of Jewish Studies , 113-20.

אבי-רם צורף. (2018). ברנר בעטו של אצ"ג: מושלכות, יתמות ו'ספרות ייעודים'. עיונים 30, 63-39.

אבן, י'. (1967). אמנות הסיפור של י.ח. ברנר. ירושלים: מוסד ביאליק.

אבנר הולצמן, ג' כ'. (2008). מסביב לנקודה: ברנר ברדיצ'בסקי וגורדון, קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות - אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

אור, א' ב'. (1966). תולדות הספרות העברית החדשה. תל אביב: הוצאת יזרעל.

באר, ח'. (1992). גם אהבתם גם שנאתם - ביאליק, ברנר, עגנון מערכות יחסים. תל אביב: עם עובד.

ביילין, א'. (1996). ברנר בלונדון. תח אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

ביילין, א'. (2006). ברנר בלונדון: סיפור זיכרון. תל אביב: הקיבוץ המאוחד והספרייה החדשה.

בן-נחום, ד'. (1971). רשות הזעקה: חזרה אל ברנר, מרחביה ותל אביב: ספרית פועלים.

בקון, י'. (1972). יוסף חיים ברנר: מבחר מאמרי ביקורת על יצירתו הסיפורית. תל אביב: עם עובד.

בקון, י'. (1975). ברנר הצעיר חייו ויצירותיו של ברנר עד להופעת "המעורר" בלונדון. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.

חבר, ח' (2007). הסיפור והלאום: קריאות
ביקורתיות בקנון הספרות העברית. תל
אביב: רסלינג.

יוסף, ח' ב' (2008). מסביב לנקודה: ברנר
ברדיצ'בסקי וגורדון. עיונים בתקומת
ישראל, סדרת הנושא, 98 - 125.

לחובר, פ' (1966). תולדות הספרות העברית
החדשה. תל אביב: הוצאת "דביר".

מירון, ד' (1985). בודדים במועד: לדיוקנה של
הרפובליקה הספרותית העברית
בתחילת המאה העשרים. תל אביב:
עם עובד.

מירון, ד' (1987). אם לא תהיה ירושלים: מסות
על הספרות העברית בהקשר
תרבותי-פוליטי. תל אביב: הקיבוץ
המאוחד.

סדן, ד' (1963). בין דין לחשבון (מסות על
סופרים וספרים). ירושלים: הוצאת
דביר.

סדן, ד' (1996). מדרש פסיכואנליטי - פרקים
בפסיכולוגיה של י"ח ברנר. ירושלים:
הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית
בירושלים.

עזר, נ' (2001). ממלנכוליה של יחיד
למלנכוליה של מעמד: מ"שכול וכשלון"
לברנר ל"זכרון דברים" לשבתאי. דפים
למחקר בספרות, 13, 30 - 23.

ערפלי, ב' (2009). מהתחלה: קריאה חדשה
ביצירות מרכזיות של י"ח ברנר. תל
אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

פרוש, א' (1992). קנון ספרותי ואידיאולוגיה
לאומית. ירושלים ובאר שבע: מוסד

גוברין, נ' (1996). צריבה - שירת התמיד
לברנר, תל אביב: משרד הביטחון -
ההוצאה לאור.

גוברין, נ' (2019). קריאת הדורות - ספרות
עברית במעגליה, כרך ז', תל אביב:
הוצאת כרמל ואוניברסיטת תל אביב.

גלזמן, מ' (2007). הגוף הציוני: לאומיות,
מגדר ומיניות בספרות העברית
החדשה. תל אביב: עם עובד.

גלזמן, מ' (2018). המודרניזם של ברנר:
קריאה 'כלכלית' בבחורף. עיונים, כתב
עת רבת-תחומי לחקר ישראל 30, 7 -
38.

גרודזנסקי, ש' (1986). אוטוביוגרפיה של
קורא: מסות ורשימות על ספרות. תל
אביב: הקיבוץ המאוחד.

הירשפלד, א' (2011). כינור ערוך: לשון הרגש
בשירת ח"נ ביאליק. תל אביב: עם
עובד.

הלקין, ש' (1980). מוסכמות ומשברים
בספרותנו: י"ב שיחות על הספרות
העברית החדשה. ירושלים: מוסד
ביאליק.

הרשב, ב' (2008). לשון בימי מהפכה:
המהפכה היהודית המודרנית ותחיית
הלשון העברית. ירושלים: כרמל.

ואחרים, א' ה' (2008). מסביב לנקודה:
מחקרים חדשים על מ"י ברדיצ'בסקי
י"ח ברנר וא"ד גורדון. הנגב: מכון בן
גוריון - אוניברסיטת בן גוריון.

רבינוביץ, א' ז'-ה'. (1957). יוסף חיים ברנר:
חייו ותכונתו האישית והספרותית, .
יפו: אחדות העבודה.

דוסטויבסקי בלבוש. (1993). רינה לפידוס
בתרגומו של 'החטא ועונשו': יהדותי
על תרגומי ברנר, "ח ברנר"
מחקרי ירושלים בספרות. לדוסטויבסקי
98 - 118, ד"עברית י

שביט, ז'. (1982). החיים הספרותיים
בארץ-ישראל, 1933-1910. תל
אביב: מכון פורטר לפואטיקה
וסמיוטיקה בשיתוף עם הקיבוץ
המאוחד.

תל ד. -מחברות ברנר ג. (1985). ד. מ. שביט
הוצאת הקיבוץ המאוחד: אביב

שגיא, א'. (2007). להיות יהודי י"ח ברנר
כאקזיסטנציאליסטי יהודי, תל אביב:
הקיבוץ המאוחד,

שה-לבן, י'. (1976). ברנר, האיש ויצירתו,
הנחיות, . תל אביב: הוצאת אור עם.

בקורת, לקט ומבוא, ברנר. (1952). י. לבן-שה
תל אביב. ספרותית ובעיות התקופה
הוצאת עם עובד

שוורץ, י'. (2005). מה שרואים מכאן. אור
יהודה: כנרת זמורה-ביתן, דביר.

שחר, ג'. (2016). גופים ושמות: קריאה
בספרות יהודית חדשה. תל אביב: עם
עובד.

ביקורת, טריטוריה, ספרות. (2007). שי גינזבורג
תיאוריה. ברנר והזיגנר הארץ-ישראלי
30, 39-58, וביקורת

ביאליק והוצאת הספרים של
אוניברסיטת בן-גוריון.

פרי, מ'. (2017). שב עלי והתחמם - הדיאלוג
ההומוארוטי בין ברנר לגנסין: מיקרו-
ביוגרפיה. תל אביב: הוצאת הקיבוץ
המאוחד.

צירקין-סדן, ר'. (2013). אותיות יהודיות
בספריית פושקין: יצירתו של יוסף חיים
ברנר וזיקתה לספרות ולמחשבה
הרוסית. ירושלים: מוסד ביאליק.

צמח, ע'. (1984). תנועה בנקודה, ברנר
וסיפוריו, תל אביב: הוצאת הקיבוץ
נמאוחד.

צמח, ע'. (1988). מבית ומחוץ: מסות. תל
אביב: עם עובד.

קורצווייל, ב'. (1972). סיפורי ברנר
כאנטיציפציה של בעיית הסיפור
המודרני במאה העשרים, . בקורת
ופרשנות, אוניברסיטת בר - אילן מס' 2
- 3, 44 - 69.

מבחר דברי: יוסף חיים ברנר. (1974). מ. קושניר
הקיבוץ המאוחד: ירושלים, זכרונות

קמחי, ד'. (1939). ספר מסות קטנות. ירושלים:
הוצאת ראובן מס.

קשת, י'. (1970). אמדות (הערכות בקרתיות .
ירושלים: הוצאת אגודת " שלם ."

קשת, י'. (1970). רשויות (מסות הערכה על
סופרי ישראל) . ירושלים: הוצאת ראובן
מס.

שמיר, ז'. (2002). אמת מארץ ישראל ומן הדרך
העולה ציונה: על סיפורו של י"ח ברנר
'אגב אורחא'. ישראל חוברת 1, אביב,
118 - 98.

שניידר, ש'. (1987). ברנר והיהדות. תל אביב:
הוצאת כרמל.

שניידר, ש'. (2010). הקיום והזיכרון ביצירת
אהרן אפלפלד, יוסף חיים ברנר
ובכתבים אחרים. תל אביב: הוצאת
כרמל.

שקד, ג'. (1987). ללא מוצא. תל אביב: הוצאת
הקיבוץ המאוחד.

שקד, ג'. (1998). הסיפורת העברית: 1880-
1980 (ב). תל אביב: הקיבוץ המאוחד.

תמיר-סמילנסקי, נ'. (1989). על
הארכיטקטוניקה בסיפורו של י.ח. ברנר
'בין מים למים. מאזנים ס"ג, 26-29.

بيداء عباس علي'. (2019). مزج الواقع والخيال في
رواية يوسف حايم برينر (منذ البداية).
lark, 1(11), 374-384.

عقدة القبح في نتاجات يوسف حايم. (2018). م. ع. رشيد
حوليات أداب. (نماذج مختارة) برينر الادبية
74-90. ((ب) ديسمبر (أكتوبر) 46, عين شمس